

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ НАЦІОКРАТИЧНОЇ ТЕОРІЇ

Стаття присвячена філософським підгрунтям націократії. На основі першоджерела подається уявлення про націю як органічну та диференційовану спільність, що лежить в основі націократичної моделі устрою держави. Нація розглядається як найвища форма людського співжиття та абсолютна духовна цінність.

Найголовніше завдання, що стоїть перед українською нацією – проект майбутнього України. Сучасна Україна обрала курс на євроінтеграцію і демократизацію, на побудову ліберального капіталістичного суспільства. Проте криза лібералізму все частіше стає предметом дискусій науковців, політиків і економістів, активізуючи пошуки так званого «третього шляху» для України. Одним із його варіантів є націократична концепція Миколи Орестовича Сціборського.

Сьогодні інтелектуальна спадщина автора націократичної моделі практично не вивчається. Короткий огляд ідей М. Сціборського і його біографії містяться у книзі Р. Ковалю «Багряні жнива української революції» [1, с. 1-3], Б. Червака «Український націоналізм: дослідження, інтерпретації, портрети» [2, с. 11-20]. Його ідеї дискутуються переважно в націоналістичному інтелектуальному середовищі, хоча, безперечно, заслуговують на увагу ширшого загалу.

Метою даного дослідження є спроба виведення дискусії про націократичний устрій України з націоналістичного середовища у науково-філософську сферу.

У своєму відчутті та розумінні нації й держави український націоналізм споріднений з європейськими націократичними рухами. Для українського націоналізму – українська нація є цільовим означенням усіх його прямувань [3, с. 66]. Він розглядає націю не як механічний збір певної кількості людей, пов'язаних лише спільністю території, мови й матеріальних інтересів, а лише як найвищу органічну форму людського співжиття, що має власний неповторний внутрішній і духовний зміст, творений від давніх віків на підставі природних властивостей даної людської спільності, її моральної єдності та стремління здійснювати свої власні історичні завдання. Не самі матеріальні підвалини існування, лише, насамперед, дух і воля нації постійно проявляються в її творчості й змаганнях, є фундаментальними чинниками її життя й сили, надаючи їй відмінний від інших націй зміст й характер.

М. Сціборський розуміє націю не стільки як етнічно та культурно гомогенну групу, що проживає на певній історичній території, скільки як духовну спільноту. Визначальною ознакою нації є відчуття компліментарності і розуміння спільного майбутнього. Націоналістичне розуміння нації не перетворює її в абстракцію, що стоїть поза людьми, їх життям і інтересами. Воно надає їй значення найголовнішої реальної підвалини духовного й матеріального життя, що об'єднує й окремих людей, і їхні інтереси. Ідеологія націоналізму дає спроможність тверезими очима дивитися на світ, на всі його різноманітні явища та бачити весь неприхований зміст тих життєвих і моральних законів, що на них лише й може бути оперте здорове існування української нації [3, с. 67].

Зазначені автором закони вказують на те, що кожна нація безнастанно збільшує свої духовні та фізичні сили, перебуваючи в стані невинного зростання. Коли ці вияви не проявляються, то дана нація вже перебуває на шляхах занепаду та деградації. Відпо-

відно до цього зростання, перед кожною нацією постає завдання здобуття тих загальних засобів, що для свого насичення й скріплення вимагає її організм. До певного часу ці посередники здобуваються інтенсивним використанням внутрішніх ресурсів, але врешті приходиться пора, коли вони стають недостатніми. Тоді перед нацією стає питання: або самій спиняти свій розвиток, або шукати зовнішні, екстенсивні чинники своєї енергії. Ні яка здорова нація не піде на самообмеження, відзначає автор, вона шукає поширення назовні. Так утворюється явище, що називається імперіалізмом. Національно-державницький імперіалізм – це неминучий прояв історії.

Український націоналізм зазначає, що передумовою забезпечення всебічного розвитку нації та її активної ролі у світовому оточенні є власна незалежна держава. Державна організація має узгодити взаємозалежність усіх сил нації та уможливити їх вільний розвиток. Держава зобов'язує кожного громадянина до служіння, жертв і високих духовних поривів. Не внутрішня боротьба часткових інтересів, а солідарні, узгоджені зусилля цілого суспільства, спрямовані на забезпечення сили й ладу держави, можуть гарантувати в лоні нації всім її прошаркам внутрішній мир, охорону, працю, законність, соціальну справедливість і розвиток.

Державний устрій націоналізм будує на авторитеті влади й організованій на органічному принципі участі в державному керівництві працюючих верств української нації [3, с. 74]. Бо націоналістична ідеологія зумовлює рівність у громадських правах й участь у державному керуванні, насамперед, обов'язком громадянина та його працею на користь нації та держави. Тільки творчі, продукуючі соціальні складники нації – вважає націоналізм – є гідними для керування державою.

За М. Сціборським, в ході історичного розвитку нація набуває все більш складної внутрішньої структури. Це є наслідком поглиблення поділу праці, що супроводжує науково-технічний прогрес. Утворюються класи, соціальні групи, різниця між якими дедалі поглиблюється, виходячи за межі суто професійних відмінностей у культурну та політичну площину. Зростаюча диференціація потребує більших зусиль і можливостей щодо координації соціальної системи та гармонізації суспільних відносин. Національна держава покликана реалізовувати та зберігати органічність нації, виступаючи у ролі керманіча, захисника та арбітра всіх внутрішніх протиріч.

Кожна національна спільнота має дві сторони свого буття: духовну й матеріальну. Перша є джерелом її творчості, а друга – це те реальне тло, що на ньому ця творчість конкретизується в певних матеріальних надбаннях. Як духовна творчість підлягає законам якісної, індивідуальної градації, так і матеріальна чинність суспільства базується на виробничій градації, що диктується життєвою доцільністю й називається суспільно-господарським поділом праці.

За фундамент суспільно-виробничої й політичної будови націократія бере животворчі, характерні для інтересів української нації основні групи селянства, робітництва й провідної, продукуючої інтелігенції, що є втіленням цих перших двох соціальних груп, ведучи їх у творчу, бадьору будучність не шляхами антагонізмів і війни, а лише соціального миру й солідарності.

Автор «Націократії» стверджує, що проблеми надкласової держави й можливості узгодження інтересів окремих соціальних груп – частина суспільної утопії. Справжня солідаризація й пріоритет збірних інтересів нації можливі лише в умовах такої політичної й суспільно-виробничої реконструкції держави, що, спираючись на надкласову суть націократії, не тільки забезпечувала б регулювання соціально-економічних розбіжностей, але звела б саму їх можливість і причини до мінімуму. Українська націократія свою соціально-економічну політику будує на критичному досвіді й поєднанні старих доцільних елементів із новими формами та завданнями суспільного життя. Націократія М. Сціборського не заперечує приватну власність, економічну свободу й прагнення господарського

зиску. Власність, приватна ініціатива й право на зиск – це проблеми не лише економічні, але й психологічні. Вони є рушійними силами господарського розвитку. Націократія повертає цим рушійним силам втрачений при капіталізмі властивий зміст.

Зберігаючи комбінований принцип колективного й приватного інтересу, націократія індустріальний розвиток країни будуватиме на змішаних засадах націоналізованої, муніципалізованої, кооперативної і приватнокапіталістичної промисловості. Націоналізації підлягатимуть такі вирішальні для господарського розвитку країни та її оборони галузі, як видобуток корисних копалин, важка, хімічна промисловість, транспорт. Одержавлення всіх цих видів промисловості обумовлюється низкою важливих причин, які тут детально не розглядатимемо, а зокрема тим фактом, що якраз тут, в умовах приватнокапіталістичної ініціативи, неминуче виявляються найбільш антисоціальні прояви концентрації капіталу й монополізму, що шкодять суспільним інтересам.

Аграрну політику націократія буде на утвердженні позитивного факту експропріації капіталістично-поміщицьких господарств в Україні [3, с. 85]. Поруч з цим підлягатимуть націоналізації господарства, що не підлягатимуть викупові. Найбільш відповідною інтересам нації й завданням сучасного сільськогосподарського виробництва формою націократія визнає приватновласницьке трудове середнє селянське господарство.

Націократія заперечує принцип класової боротьби та право окремих соціальних груп на монополне панування в державі й на експлуатацію суспільства [3, с. 86]. Розглядаючи націю як живе єство, вона вирішення соціальних проблем переносить у площину національної солідарності, що висуває принцип надкласовості. Здійснення надкласової солідарності можливе лише на базі пристосованої до неї господарської системи. Формою суспільної організації для націократії є державний синдикалізм.

Синдикалізм – це обумовлене розвитком господарської спеціалізації об'єднання людей, зайнятих виробництвом у певній господарській галузі, для охорони їхніх професійних інтересів. Антисоціальні тенденції капіталізму, що загострювалися з розвитком промислового пролетаріату, породжуючи класову боротьбу, викликали появу нових форм професійних об'єднань – синдикатів [3, с. 87].

Виробничі групи суспільства будуть зорганізовані в синдикати відповідно до своєї праці, професій і господарських функцій. Основною групою, що репрезентуватиме у синдикатах інтелектуальну й фізичну працю нації, є продукуюча інтелігенція. Синдикати окремої виробничої категорії гуртуватимуться згідно з адміністративно-територіальним поділом держави і принципом вертикальної централізації у вищі об'єднання – синдикалістичні союзи.

Реформаторська місія є змістом в національній революції. Національна революція – це є внутрішній, різноманітний у своїх виявах, ідейний, духовно-вольовий, визвольнополітичний і державотворчий процес української нації, спрямований на її звільнення, скріплення, впорядкування та забезпечення для неї гідного існування [3, с. 92].

Систему в перехідному етапі революції націоналізм буде на принципах національної диктатури. Солідаризуючи на принципах надкласової соціальної справедливості й у формах націократії всі, корисні з суспільно-виробничого погляду, складники нації, націоналізм знайде в них активний фермент для творення провідної верстви, цим способом органічно вростаючи в найглибші прошарки народу. Спочатку диктатура матиме революційно-військовий прояв. Згодом диктатура повільно переключатиметься на громадську базу. На цьому етапі її завдання полягатимуть в дефінітивному скріпленні наслідків здобутої перемоги й підготуванні загальних умов переходу нації до нормального націократичного устрою, що заступить собою провізоричний режим диктатури.

Націократія є республіканською, відкидаючи партійну систему, замінюючи партії синдикатами, об'єднаними у Всеукраїнській Господарській Раді – дорадчому органі при

законодавчій і виконавчій владі. В той же час націократія не уподібнюється тоталітарній державі. Осередками демократії і «громадської творчості» є ті ж синдикати і органи місцевого самоврядування.

Сильна своїм авторитетом і стабільністю, націократична влада, зосереджуючи в своїх руках кермо, оборону й лад держави, водночас забезпечуватиме під своєю зверхністю широкі можливості самодіяльності населення в найбільш вагомих для історичних українських умов формах громадського самоврядування.

За адміністративним розподілом націократія тяжіє до федералізму. Україна має бути розподілена на краї, що матимуть власні Краєві Ради і уряди. При розподілі, повинні врахуватися природні, історичні, політичні, економічні і стратегічні властивості окремих районів держави, яка поділятиметься на краї, повіти й громади (міські, містечкові, сільські), що матимуть свої органи самоврядування, які у межах встановлених законами компетенцій керуватимуть місцевими публічними справами. На всіх рівнях адміністративного поділу держави існуватимуть також загальнодержавні адміністративні та господарські установи, які виконуватимуть своє призначення під безпосереднім керівництвом державного уряду.

Загальнодержавна законодавча влада повинна втілюватися в діяльності Державної Ради, члени якої будуть обиратися шляхом голосування. Висувати кандидатів будуть синдикати і Господарські ради виборчих округів, а у голосуванні братиме участь населення відповідного округу. Завданням голови держави буде координування дій законодавчої та виконавчої гілок влади, усуваючи можливі протиріччя між ними. Судова влада буде стояти на сторожі законності і конституційності [3, с. 100].

На чолі нації й державної організації стоятиме Голова Держави. Це буде Вождь Нації. У нього концентруватиметься авторитарна суть націократичної держави, що сполучає в собі здорові елементи монархізму й відповідальності. Він буде водночас Головою Державного Уряду і своєю владою призначатиме Державних Секретарів (міністрів) як зі складу Державної Ради, так і з поза неї. Державні Секретарі відповідатимуть за свої уряди не перед Державною Радою, а перед Головою Держави, і звільнитимуться зі своїх постів за його наказом. Державна Рада матиме лише право, в обсягу доручених їй конституцією справ, ставити Державних Секретарів за порушення законів перед Найвищим Державним Судом, що обиратиметься разом із Головою Держави Національними Зборами.

Підбиваючи підсумки, необхідно зауважити – націократичний проект М. Сціборського ґрунтується на «трьох китах», якими є націоналізм, економічний солідаризм і авторитаризм. Націоналізм уособлює в собі духовну єдність індивідів, згуртовану на національних почуттях. Економічний солідаризм підводить під національну солідарність відповідний економічний устрій – державний синдикалізм. Синдикалізм – це об'єднання людей за принципом їхньої професійно-господарської спеціалізації для охорони своїх професійних інтересів. Фактично М. Сціборський ретранслює ідею Дюркгайма про зв'язок розподілу праці і соціальної солідарності [4, с. 334]. Український мислитель збігається з Дюркгаймом у розумінні необхідності створення професійних груп (синдикатів) задля впровадження нових форм соціальної регуляції.

Державний контроль, за М. Сціборським, має розповсюджуватися на провідні галузі економіки: військово-промисловий комплекс, важку промисловість, транспорт тощо. Нижчий рівень усупільнення, муніципалізація, передбачатиме контроль над комунальним господарством. Державній регуляції підлягатиме цінова політика та певні сфери торгівлі. Всі інші галузі економіки будуть сферою приватної ініціативи.

Націократія, зберігаючи принцип виборності влади і розподіл влади на законодавчу, виконавчу і судову, буде безпартійною політичною системою. Наявність краєвих урядів та виборність влади забезпечуватимуть достатній рівень децентралізації влади, щоб запобігти скочуванню до диктатури, а державне представництво і контроль на місцях забезпечуватимуть координованість загальнонаціональних і регіональних інтересів.

Практична цінність націократичної концепції М. Сціборського полягає в тому, що автор намагався відвернути українську еліту від сприйняття майбутнього України лише в координатах «соціалізм-капіталізм».

Націоналізм водночас усвідомлює в собі небезпеку самоконсервації й застарілості, коли стає ціллю для самого себе. На відміну від інших авторитарних концепцій, він визнає диктатуру не як незмінний принцип, а лише як виправдану доцільністю тимчасову методу.

Рівновага між приватною ініціативою та державним контролем є суттю економічної концепції націократії. Для збереження згаданої рівноваги націократія надає своїй соціально-економічній системі комбінованого характеру, де приватна власність і економічна свобода сполучаються зі здійснюваними державою принципами господарського планового контролю.

Практично одночасно з М. Сціборським іспанський філософ Ортега-і-Гассет писав, що сутність нації, перш за все, полягає в участі у національному проекті і стимульованій цим згуртованості. «Державна міць народжується з самочинної і глибинної згуртованості “підданих”, а не зі спільності мови чи походження», – констатує Ортега-і-Гассет [5, с. 167]. Сама по собі солідарність в її націократичному чи іншому втіленні – не самоціль, але вона є підґрунтям реалізації національного проекту. А яким саме буде український проект, якою буде модерна «національна ідея» України – питання відкрите.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваль Р. Багряні жнива української революції [Електронний ресурс] / Р. Коваль. – Режим доступу : http://ukrlife.org/main/evshan/zhnyva_94.htm
2. Червак Б. Український націоналізм: дослідження, інтерпретації, портрети / Богдан Червак. – Дрогобич : Відродження, 1996. – 40 с.
3. Сціборський М. Націократія / Микола Сціборський. – Вінниця : Державна картографічна фабрика, 2007. – 106 с.
4. История теоретической социологии: в 4 т. / [ответ. ред. и составитель Ю.Н. Давыдов]. – М. : «Канон+» ОИ «Реабилитация», 2002. – Т. 1. – 394 с.
5. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс / Ортега-и-Гассет Х. ; [сб.: пер. с исп.] – М. : АСТ: Ермак, 2005. – 237 с.

Г.Е. Ковальский

Социально-философские аспекты нациократической теории

Статья посвящена философскому пониманию нациократии. На основе первоисточника подается представление о нации как органической и дифференцированной общности, которая лежит в основе нациократической модели устройства государства. Нация рассматривается как высочайшая форма человеческого сосуществования и абсолютная духовная ценность.

H. Koval's'kyi

Social-Philosophical Aspects of the Natiocratic Theory

The article is devoted to the philosophical understanding of natiocracy. On the basis of the primary source the idea about the nation as organic and differentiated generality which underlies the natiocratic model of state structure is submitted. The nation is considered as the highest form of human coexistence and absolute spiritual value.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2009.